

We Lwowie dnia 14. października 1904.

Aleg. 210

Sprawozdanie

sejmowej Komisji przemysłowej o stanie przemysłowych szkół uzupełniających, oparte na sprawozdaniach Wydziału krajowego, Komisji krajowej dla spraw przemysłowych i c. k. Rady szkolnej krajowej.

Wysoki Sejmie!

U wstępu swojego sprawozdania z roku 1902 Komisya krajowa dla spraw przemysłowych przedstawia skład swój i organizację wewnętrzną przy rozpoczęciu trzeciej z rzędu, sześciolietniej kadencji urzędowania. Liczyła ona członków 34; 17 powołał Wydział krajowy, ci zaś, zebrani pod przewodnictwem Marszałka krajowego, stosownie do §. 6. statutu Komisji wybrali dalszych 17 członków.

Jedną z pierwszych czynności Komisji w nowym jej składzie było zorganizowanie w miejsce istniejącej poprzód stałej sekcji administracyjnej, dwóch komitetów stałych, a mianowicie jednego dla spraw szkolnych, drugiego dla spraw przemysłowych i handlowych.

W dziedzinie uzupełniających szkół przemysłowych stosunek pomiędzy krajem a rządem odpowiadał stanowi, jak go prowizorycznie wytworzył reskrypt Ministerstwa Wyznań i Oświaty z 24. maja 1898.

Stan ten prowizoryczny z wielką dla rzeczy niekorzyścią wśród długich korespondencji pomiędzy Wydziałem krajowym a rządem nie doczekał się dotąd prawego ustalenia, choć faktycznie od lat kilku wszedł w życie. Według tedy stanu tego Komisya z ramienia Wydziału krajowego zajmuje się sprawami ekonomicznymi i administracyjnymi jak i sprawami personalu nauczycielskiego tych zakładów naukowych, podczas gdy nadzór pedagogiczny i dydaktyczny sprawuje Rada szkolna krajowa przez c. k. krajowego inspektora szkół lub osobnego delegata. Obok niego atoli i Wydziałowi krajowemu przysługuje udział w wizytacji szkół tych przez delegowanie do czynności tej osób, mających prawo hospitowania nauki szkolnej, jednak bez wpływu na tok i sposób jej udzielania. Prawo to wykonywa też siedmiu członków komisji, a że w niej zasiada zarazem c. k. krajowy inspektor szkół, p. Antoni Stefanowicz, który spostrzeżenia swoje inspekcyjne przedstawia na posiedzeniach komisji, toż pożądana harmonia współdziałania pomiędzy obydwu naczelnymi czynnikami, tj. krajem i rządem, na tym punkcie zapewniona.

Przechodząc do szczegółów, zaznacza się przedewszystkiem, że szkół, o których mowa, czynnych w roku 1903 było 51, tj. tyle co w roku 1902, a o jedną więcej, niż w roku 1901; przybyła bowiem druga szkoła tego rodzaju w Kołomyi, gdzie stosunki licznej frekwencji otwarcia tej szkoły się domagały. W roku 1900 natomiast było szkół tych w kraju 49, tj. o dwie więcej, niż w roku 1899.

Na koszt utrzymania tych zakładów składają się kraj, państwo i czynniki miejscowe. W preliminarzach rocznych każdy z tych udziałów przewidywano według praktykowanej zasady, stale w $\frac{1}{3}$ części wydatków całkowitych. Rezultat jednak faktyczny w dawnych latach ze strony państwa niejednokrotnie nie dopisywał, gdyż świadczenie ze strony jego przez kilka lat z rzędu nie osiągało wysokości preliminarza.

Za przykład niech posłużą następujące cyfry:

	Jako udział państwa		Mniej o koron
	w roku	żądano koron	wpłynęło koron
1899		53.732	50.000
1900		57.914	54.300
1901		63.211	55.200
			8.011

Ubytek ten częściowo obciążył skarb krajowy, który w granicach wydatków niezbędnych ponosić musiał wydatki większe.

Po raz pierwszy rzecz ta na korzyść zmieniała się w roku 1902, kiedy to c. k. rząd subwencją swoją w kwocie 62.390 K wyszedł po nad żadaną od niego kwotę 61.738 K; nadwyżka ta wynosiła przeto 652 K.

Ten sam objaw powtórzył się i w roku 1903. Preliminowano subwencję rządową w wysokości 62.821 K, a otrzymano 63 660 K, tj. o 839 K więcej. Nadto asygnowało c. k. Ministerstwo Wyznań i Oświecenia do rąk c. k. inspektora krajowego i członka komisji Stefanowicza kwotę jednorazową 1.000 K na zakupno środków naukowych.

Całość kosztów utrzymania uzupełniających szkół przemysłowych wynosiła w roku 1902 (według preliminarza) 184.583 K. Z tego przypadało na kraj 61.396 K, na państwo 61.738 K, na gminy 39.091 K, reszta w kwocie 22.358 K na inne czynniki, jak izby handlowe, rady powiatowe, instytucje finansowe itp.

Te same cyfry na rok 1903 wypadają kolejno: 188.832 K; 64.373 K; 62.821 K; 40.094 K; 21.544 K.

Jakiż tych ofiar pieniężnych skutek?

Odpowiedzi na zapytanie to dostarcza w sprawozdaniach swoich Rada szkolna krajowa, a cyfry ogólne z tych sprawozdań streszcza następujące zestawienie:

Rok	Liczba klas	Liczba uczniów			Osiągnęło cel nauki		Liczba nauczycieli
		zapisanych	pozostałych do końca roku	średnio uczęszczających (w procentach)	w cyfrach dziesiętnych	w procentach liczb pozostałych do końca roku	
1901/2	169	6364	5224	64.5%	3649	70%	452
1902/3	175	6382	5229	68%	3827	73.2%	451

Z zestawienia tego widać przedewszystkiem, że liczba ogólna uczniów zapisanych, jak i pozostałych do końca roku w obu latach niemal jednaka; poprawił się natomiast w roku 1902/3 tak średni stan procentowy uczęszczających, jak i liczba tych, którzy osiągnęli cel nauki. Jeden i drugi objaw pomyślny, a wyniki klasyfikacji uznać można za zadowalniające.

Od 1. października 1901 nadzór nad uzupełniającymi szkołami przemysłowymi objął c. k. krajowy inspektor, p. Antoni Stefanowicz. Spostrzeżenia jego, uczynione podczas odbytych przezeń lustracji streszczają się w sposób następujący:

1. Statystyka szkół i ich frekwencya.

Obok streszczonych w powyższem zestawieniu cyfer zaznacza Rada szkolna krajowa, że regularność frekwencji w ostatnim okresie tak jak w latach dawniej jest niezadowolająca i upatruje powód tego w tem, że powołane do wspólnej na tym punkcie pracy liczne a różnorakie czynniki, jak kierownicy szkół, wydziały szkolne, pracodawcy albo nie działają zgodnie lub wobec szkół tych zachowują się obojętnie.

Że i przymus szkolny ze strony władz nie należyce bywa przestrzegany, jest również rzeczą nie nową. Zaznacza dalej Rada szkolna krajowa, że dziś uczniów bardzo późno do szkoły się zapisuje, nadto wielu w ciągu roku do szkoły przestaje uczęszczać; uczniów takich w roku 1902/3 było 1.153, czyli przeszło 18%. Przyczynia się do tego niewątpliwie i wyzwalanie terminatorów, którzy się z ukończenia szkoły nie wykazali, jak to kierownicy szkół stwierdzają ogólnie. Objaw to pożałowania godny, gdyż zamiast wspierać szkołę, cechy i korporacje przez takie wyzwalanie uczniów szkodzą celom szkoły.

2. Umieszczenie szkół i środki naukowe.

O ile umieszczenie szkół, z wyjątkiem w Tarnobrzegu, jest jeszcze w ogólności dość odpowiednie, o tyle brakuje we większości zakładów sal rysunkowych jako tako urządzonych, a usiłowania skierowane do polepszenia tego stanu rzeczy nie wnet rokuja skutek pomyślny. Co do środków naukowych, szczególnie dla nauki rysunków, opartej dotąd przeważnie na wzorach rysunkowych, podczas gdy racjonalnie prowadzona nauka na rysunku z modeli opierać się powinna, modeli stosownych, szczególnie dla rysunku zawodowego, dotąd brakuje.

Niedostatkom tym zaradza się stopniowo a skutecznie, gdyż Ministerstwo osobnym reskryptem nakazało wszystkim szkołom zawodowym (z wyjątkiem koszykarskich, tkackich i koronkarskich), w których obok teoretycznej odbywa się także nauka praktyczna w warsztatach, aby bez uszczerbku programu tej nauki warsztatowej, wykonywały także modele, przydatne do nauki rysunków zawodowych, szczególnie w szkołach przemysłowych uzupełniających. W szkołach zaś, połączonych z warsztatami naukowymi do obrabiania metalu i drzewa, wykonywanie modeli, zastosowanych kształtem i wymiarami do aprobowanych wzorów rysunkowych, ma wchodzić w program nauki warsztatowej.

Obok tego Rada szkolna krajowa skorzystać również zamierza w należyтым stopniu z centralnego biura środków naukowych dla szkół przemysłu artystycznego, utworzonego przy austriackim Muzeum dla sztuki i przemysłu we Wiedniu, którego zadaniem stałe rozpowszechnianie wzorów, projektów, a zarazem modeli do rysunków, modelowania i nauki warsztatowej.

Wobec takich okoliczności brakowi modeli do rysunku zawodowego niezawodnie rychło się zaradzi.

Prócz tych widoków na przyszłość już i teraz wiele szkół zaopatrzono stosownie środkami naukowymi, a to tak przy pomocy subwencji Wydziału krajowego, który na cel ten w latach 1902 i 1903 wypłacił 1.500 K, jak i Ministerstwa, które w roku 1903 dało na to 1.000 K.

Pożądaniem byłoby, ażeby Wydział krajowy szkołom i warsztatom krajowym polecił wykonanie modeli dla użytku przemysłowych szkół uzupełniających taksamo, jak to Władze rządowe poleciły szkołom państwowym.

Wspomnieć jeszcze należy o kursie rysunkowym, który celem uzupełnienia wykształcenia samych nauczycieli rysunków w uzupełniających szkołach przemysłowych odbył się w roku 1902 w szkole przemysłowej Lwowskiej w czasie od 30. czerwca do 9. sierpnia. Udział w nauce tej brało 17 nauczycieli, a wynik nauki był pomyślny, gdyż 13 uczestników otrzymało postęp dobry, 3 zaś bardzo dobry.

Donosząc o wynikach kursu tego c. k. Ministerstwu, Rada szkolna wyraziła przekonanie, że kurs taki większeby przyniósł korzyści, gdyby trwał czas dłuższy i nie odbywał się podczas ferii letnich. Ministerstwo Wyznań i Oświaty z zapatrywaniem tem się zgadza i przyrzeka zarządzić w przyszłości dłuższe trwanie kursu. Zapowiedź ta jednak w roku następnym, t. j. 1903 się nie spełniła, gdyż odbyty w tymże roku kurs, od 30 czerwca do 8 sierpnia, trwał również tylko 6 tygodni i obejmował ustalenie i pogłębienie wiadomości, nabytych w kursie poprzednim.

Zaznaczyć w końcu należy, że dla nauki buchalteryi wyszedł podręcznik dyrektora lwowskiej Akademii handlowej, p. t. „Buchalterya pojedyncza w drobnem przedsiębiorstwie handlowem“, który niezawodnie dobre odda usługi, zwłaszcza, że autor jego z własnej inicjatywy i zupełnie bezinteresownie z uczestnikami wspomnianego właśnie co kursu, którzy uczą buchalteryi, odbył szereg metodycznych pogadanek, połączonych z ćwiczeniami praktycznymi w zakresie tej nauki.

Zamiar Rady szkolnej urządzenia z okazji najbliższego kursu nauczycielskiego kilkunastodniowego kursu buchalteryi dla nauczycieli tego przedmiotu na całe zasługuje uznanie.

Dwie broszury 1. przepisy zachowania zdrowia dla młodzieży szkolnej, 2. przewodnik do nauki zasad higieny przemysłowej i ochrony przed wypadkami, zaleciła Rada szkolna krajowa do użytku nauczycieli i uczniów.

3. N a u k a.

Nowy plan normalny nauki, dla wszystkich szkół w kraju, wprowadzony w życie osobnym reskryptem w lipcu 1903, obowiązywał już w ubiegłym roku szkolnym 1903/4.

Plan ten, na podstawie planu normalnego Ministerstwa, przystosowany przez Radę szkolną do stosunków krajowych, obejmuje jedną klasę przygotowawczą (dla uczniów, co nie skończyli 4 klasy szkoły ludowej) i dwie klasy przemysłowe.

Podnieść tu należy osobno, że naukę języka wykładowego normalny plan ministryalny ogranicza tylko do klasy przygotowawczej. Jeżeli jednak w obowiązującym szkole krajowe planie naukowym nauka języka polskiego w połączeniu z historią polską odbywa się obok klasy przygotowawczej także jeszcze w obu klasach zawodowych, to jest to wynikiem usiłowań Rady szkolnej krajowej, który przyjąć należy z uznaniem.

Najważniejszą i najdonioślejszą zmianą, o której wspomina sprawozdanie Rady szkolnej z roku 1903, a która w ubiegłym roku szkolnym 1903/4 już weszła była w życie, to jest to przesunięcie czasu nauki z dawniejszych godzin od 7—9 na godziny od 6—8 wieczorem.

Korzystnej doniosłości tej zmiany nie potrzeba dowodzić, gdyż umysł ucznia, dużo jeszcze świeższy i pracą dzienną w rzemiośle mniej wyczerpany, przystępniejszy jest nauce, której skutki też niezawodnie będą lepsze. Połączone z tem pewne chwilowe ofiary ze strony pracodawców wobec korzyści ogółu, a w pierwszym rzędzie przyszłości samego przemysłu i rękodzieła nie mogą zaważyć na szali. Należy życzyć sobie, ażeby chwilowe niezadowolenie w sferach interesowanych jak najrychlej minęło a współdziałanie wszystkich powołanych w tej pracy czynników, włączając w to i władze przemysłowe pierwszej instancji, spotęgowało pomyślnie skutki, jakie sobie każdy sprawy świadomy a rozwojowi przemysłu życzliwy gorąco życzyć może.

Stosując się do kilkakrotnych uchwał sejmowych, Wydział krajowy czynił starania o zakładanie nowych szkół uzupełniających przemysłowych w kraju. Porównanie bowiem Galicji z jej 51 szkołami z innymi krajami jak np. Czechy (szkół 362), Austria Niższa (218), Morawa (117) bardzo się przedstawia niepomyślnie.

Wskutek rokowań z rozmaitemi miastami i Radami powiatowemi i otrzymanych stamtąd przyrzeczeń co do prestacyi, przedstawiła Komisya krajowa Wydziałowi krajowemu wniosek o założenie szkół takich w Jaworowie, Trembowli, Starym Samborze i Turce, nadto w Kętach, które wprost złożyły deklarację ponoszenia $\frac{1}{3}$ części wszystkich wydatków utrzymania szkoły przy pomocy 300 K rocznej subwencji z Rady powiatowej. Wydział krajowy na założenie szkoły w Kętach się zgodził; co do propozycji innych wobec nasuwających się wątpliwości natury finansowej, nie powziął dotychczas uchwały.

Poruszona również kilkakrotnie uchwałami sejmowemi sprawa kursów uzupełniających o kierunku handlowym nie posunęła się naprzód. W sprawozdaniach swych z lat 1900 i 1901 zaznacza Komisya krajowa przemysłowa, że sprawę tę nieustannie ma na oku i odczuwa jej doniosłość, lecz dla braku nauczycieli dotąd pomyślnie jej załatwić nie można. Zarządzenia temu brakowi spodziewa się Komisya po Akademjach handlowych we Lwowie i Krakowie. W sprawozdaniach późniejszych natomiast wzmianki o tem już niema, niezawodnie przeto stosunki w kraju zmianie na korzyść jeszcze nie uległy. Komisya sejmowa przemysłowa i tym razem wyjawiać musi życzenie, ażeby w miarę rozwoju działalności obu Akademii handlowych w kraju Wydział krajowy w czasie — o ile to być może najbliższym zorganizowanie uzupełniających kursów handlowych starał się zrealizować.

Czy i o ile zadość się stało uchwale sejmowej, ażeby ukończonym uczniom uzupełniających szkół przemysłowych umożliwiono dalsze doskonalenie się w rysunku zawodowym, o tem sprawozdanie Komisji krajowej przemysłowej osobnej wzmianki nie czyni. Pewnem jednak jest, że w niejednej szkole uzupełniającej ten lub ów

uczeń, który ją ukończył i został czeladnikiem, na rysunki zawodowe uczęszcza przez lat kilka i w ten sposób kształcić się dalej może. Ze specjalizacją nauki rysunków zawodowych rzecz ta niezawodnie jeszcze postąpi dalej; dobrzeby jednak było, ażeby o jej stanie obecnym w następnych sprawozdaniach Sejm mógł być poinformowany. Staćby to się mogło nawet bez osobnych szerszych zarządzeń, należałoby tylko spowodować, żeby w statystyce pojedynczych szkół osobno podawano liczbę uczniów, którzy po odbyciu całej nauki jeszcze z chęci własnej uczęszczają na dalszą naukę rysunku zawodowego.

Z dodanej do sprawozdania Komisji krajowej tabeli statystycznej dowiadujemy się tylko ogólnie, że specjalne kursy rysunków, niezawodnie zawodowych, istnieją w Bochni, Stryju i Tarnowie.

W sprawie zapewnienia krajowi regularnego ze strony państwa przyczyniania się do kosztów uzupełniających szkół przemysłowych w wysokości $\frac{1}{3}$ wszystkich wydatków, powziął Wysoki Sejm na posiedzeniu z 2. listopada 1903 uchwałę treści następującej:

„Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby na najbliższej sesji sejmowej przedstawił wnioski swe w przedmiocie prawnego uregulowania zobowiązań rządowych co do przyczynienia się $\frac{1}{3}$ częścią do kosztów utrzymania uzupełniających szkół przemysłowych“.

Pertraktacye z rządem o prawne uregulowanie tej sprawy i łączącej się z tem reorganizacyi uzupełniających szkół przemysłowych w myśl rozporządzenia Ministerstwa Oświaty z 24. maja 1898 ciągną się, jak to już zaznaczono w początku niniejszego sprawozdania od lat kilku.

Z korespondencyi z władzami rządowymi wynika, że Ministerstwo Oświaty, aczkolwiek chętnie tak nadal, jak dotąd subwencyonować będzie krajowe szkoły uzupełniające, to jednak stałego zobowiązania do przyczynienia się $\frac{1}{3}$ całości kosztów utrzymania przyjąć na siebie nie może.

Komisya krajowa dla spraw przemysłowych wobec tego zajmuje stanowisko następujące:

Wyniki cyfrowe sześćdziesięciu lat 1896—1901 wykazują, że pomimo znacznie większych różnic w poszczególnych latach średnio skarb państwa mniej więcej taką samą jak kraj sumą do utrzymania szkół tych się przyczyniał, choć prawnego zobowiązania do tego nie miał. Jeszcze korzystniej przedstawia się stan rzeczy w latach 1902 i 1903, w których faktyczny udział państwa w wydatkach był nawet większy, niż udział kraju. Z tego wynika, że w ostatnich 8 latach subwencye państwowe bez prawnego ze strony państwa zobowiązania wynosiły faktycznie $\frac{1}{3}$ część kosztów ogólnych.

Zdaniem tedy Komisji krajowej bezcelowem byłoby ponawianie żądania do Ministerstwa, ażeby ono nie tylko uiszczało, lecz także prawnie zabezpieczyło subwencye państwową w wysokości $\frac{1}{3}$ ogólnych kosztów, a bezcelowem dlatego, że zabezpieczenie takie przeprowadzićby się dało tylko w drodze ustawodawczej, t. j. przez uchwalenie ustawy państwowej o stałym w tej wysokości przyczynianiu się Skarbu państwa do utrzymania szkół tych w Galicyi. Czy jednak ta droga w tej chwili bezpiecznieby doprowadziła do celu, a szczególnie czyby zapewniła udział państwa w dotychczasowej, faktycznie uiszczanej wysokości, jest zdaniem Komisji wątpliwe.

Wobec tego jak i z uwagi, że ostateczne uregulowanie tej sprawy przyczyni się w wysokim stopniu do ustalenia porządku w kierunku administracyi i nadzoru szkolnego, Komisya na posiedzeniu z 10. lutego b. r. w sprawie tej przedstawiła Wydziałowi krajowemu wniosek następujący:

„Przedstawić Wysokiemu Sejmowi do uchwalenia rezolucyę, iż opierając się na faktycznem pokrywaniu $\frac{1}{3}$ kosztów utrzymania szkół przemysłowych uzupełniających w Galicyi ze Skarbu państwa w latach 1902 i 1903, oraz przyjmując do wiadomości oświadczenie c. k. Rządu, że skłonnym jest nadal, jak dotąd, szkoły te subwencyonować — zgadza się Sejm na reorganizacyę tych szkół na podstawie rozporządzenia Ministerstwa Wyznań i Oświecenia z d. 24. maja 1898 i opartego na niem statutu normalnego, z tem atoli zastrzeżeniem, że w razie, gdyby c. k. Rząd przynajmniej w wysokości $\frac{1}{3}$ wydatków szkoły te subwencyonować poprzestał, zaprzestanie i kraj subwencyonować je z funduszków krajowych.“

Wydział krajowy, dzieląc przytoczone powyżej motywa krajowej Komisji dla spraw przemysłowych, następującą co do tego punktu powziął uchwałę:

„Opierając się na faktycznem pokrywaniu jednej trzeciej części kosztów utrzymania szkół przemysłowych uzupełniających w Galicyi ze Skarbu państwa w ostatnich dwu latach, oraz przyjmując do wiadomości oświadczenie c. k. Rządu, że skłonnym jest nadal jak dotąd szkoły te subwencyonować, Sejm upoważnia Wydział krajowy do reorganizacyi tych szkół na podstawie rozporządzenia c. k. Ministerstwa Wyznań i Oświaty z dnia 24. maja 1898“.

Streszczając przedstawione wywody, Komisya wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalió:

1. Sejm przyjmuje sprawozdanie Wydziału krajowego z czynności w zakresie przemysłowych szkół uzupełniających, tudzież sprawozdanie c. k. Rady szkolnej krajowej o stanie tych szkół do wiadomości.

2. Sejm uznając pożyteczną dla kraju działalność tych zakładów, wyraża nadzieję, że Wydział krajowy i nadal dążyć będzie do zakładania ich wszędzie tam, gdzie tylko stosunki miejscowe na to dozwolą.

3. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby ciąglą rozwijał działalność w kierunku umożliwienia ukończonym uczniom dalszego kształcenia się w rysunku zawodowym i o osiągniętych skutkach zdawał sprawę.

4. Sejm uznając chwilowe trudności zakładania kursów uzupełniających o kierunku handlowym, poleca Wydziałowi krajowemu, aby ważnej tej sprawy z uwagi nie spuszczał, kursy takie urządzał w miarę możności i ewentualne wyniki podawał do wiadomości Sejmu.

5. Sejm wzywa c. k. Rząd, ażeby przez Władze przemysłowe pierwszej instancyi nieustannie czuwał nad wydatnością i regularnością frekwencyi w wymienionych szkołach.

6. Sejm wzywa c. k. Rząd, ażeby przy Akademii handlowej we Lwowie utworzył kursy speoyalne dla nauczycieli ludowych celem takiego ich wykształcenia, ażeby z korzyścią uczyć mogli na urządzać się mających uzupełniających kursach handlowych.

7. Opierając się na faktycznem pokrywaniu jednej trzeciej części kosztów utrzymania szkół przemysłowych uzupełniających w Galicyi ze Skarbu państwa w latach 1902 i 1903, oraz przyjmując do wiadomości oświadczenie c. k. Rządu, że skłonnym jest nadal jak dotąd szkoły subwencyonować, — Sejm upoważnia Wydział krajowy do reorganizacyi tych szkół na podstawie rozporządzenia c. k. Ministerstwa Wyznań i Oświaty z dnia 24. maja 1898.

Przewodniczący:

A. Lubomirski.

Sprawozdawca:

Rotter.

